

Kitabiyat/Book Review

İbnülemin'in Rüyaları

İbrahim Öztürkçü. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018. 143 s.
ISBN: 978-975-995-930-2

FATİH DEMİR

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü,
Yüksek Lisans Öğrencisi
Yıldız Teknik University, Institute of Social Sciences, Department of Principles of Atatürk
and History of Modern Turkey, MA Student

(fatih.demir@std.yildiz.edu.tr), ORCID: 0000-0002-9711-4391

Geliş Tarihi/Date of Arrival: 17.11.2023
Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 02.01.2024

Demir, Fatih. *İbnülemin'in Rüyaları*, İbrahim Öztürkçü. *Ceride* 1, no. 2 (Aralık/December 2023):
sayfa/pp 200-204.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10669010>

İbrahim Öztürkçü tarafından yayıma hazırlanan *İbnülemin'in Rüyaları*, Ta-ha Toros arşivinde bulunan ve 70 varaktan oluşan rik'a metnin günümüz Türkçesine aktarılması ile oluşturulmuştur. Yazar, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın (1871-1957) el yazısı ile 1895-1927 yılları arasında kaydını tuttuğu rüyaları üzerinden bir psiko-biyografi okumasına imkân verdiğinin altını çizse de bu rüyalar ayrıca ben anlatısı türüne önemli bir şahsiyet üzerinden katkı sağlamaktadır. Rüyalarını kaleme alarak Osmanlı rüya tarihçiliği alanına değerli bir malzeme bırakmış olan İbnülemin Mahmud Kemal İnal, bürokrat, şâîr, musikişinas, müverrih, müzeci, koleksiyoner kimlikleri ile Türk kültür alemine damgasını vurmasının yanı sıra; Osmanlı devlet adamları, şairleri, musikişinasları ve hattatları üzerine kaleme aldığı değerli biyografileriyle ünlü bir biyografittir. Ardında bıraktığı ilmî miras ile birlik-

te bu mirasın izlerini taşıyan mizaç ve karakteri ile ilim dünyasının ilgi odağında olan bir figürdür. İbnülemin'i tanımaya çalışmak bir dönemin anlaşılmasına imkân verdiği için hakkında bir çok çalışma yapılmıştır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal hakkında yapılmış biyografik çalışmalarda bu rüya metinlerinin kullanılmadığı görülmektedir. İbnülemin'in terekesinden bir vesile ile Taha Toros arşivine intikal eden İbnülemin'in rüyaları İbrahim Öztürkçü tarafından yapılan bu çalışma ile ilk defa yayımlanmış oldu. Bu kitap ise halihazırda ülkemizde pek kısır bir alan olan ben anlatısı literatürünü zenginleştirecek ve renklendirecek kıymetli bir çalışma olarak görülebilir.

İbnülemin'in Rüyaları, "Önsöz", "Giriş" "Bibliyografya" bölümleri dışında; eserin neredeyse dörtte üçünü kapsayan "İbnülemin'in Sadaret ve Vezalet Rüyaları", "Rüyalar", "Ek 1: Hafız İsmail Nısfet'in İbnülemin'e Dair Rüyaları ve Müşahedatı", "Ek 2: Hüseyin Vassaf, Rüya-yı Mübareke Der-Hakkı Hakîr", "Dizin" ve "Rüyaların Orijinallerinden Bazı Sayfalar" bölümlerinden oluşmaktadır.

Eserin önsöz bölümünde yazar; İbnülemin hakkında tanıtıcı bilgilerin yanı sıra, esere konu olan rüyalarının tasavvufi boyutuna dikkatleri çekmektedir. Yine, rüyaların barındırdığı ilahî, ilmî ve siyasi boyutlar tümüyle İbnülemin'in rüyalarında da yansıma bulmuştur. Aynı zamanda bu rüya yazım kültürünün günlük yaşam pratikleri ile rüya arasındaki ilişkiyi yansıtması bakımından öteden beri var olduğu belirtilerek; Asiy Hatun'un 1640'ta kaleme aldığı *Rüya Defteri'ni*, Aşçı İbrahim Dede'nin XIX. Yüzyıla ait *Aşçı Dede'nin Hatıraları* eseri ve A. Schimmel'in *Halife'nin Rüyaları* eserlerini yazar bu kapsamda önemli bulmaktadır. Rüyaların tasavvufi boyutuyla birlikte; içeriği göz önüne alındığında İbnülemin'in psiko-biyografisine dair kıymetli ayrıntılara kaynaklık ettiği belirtilmektedir.

Çalışmanın "Giriş: Rüyaları Üzerinden İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in psiko-biyografisini Okumak" kısmı eserin en temel bölümü olarak görülebilir. Zira burada eserin hedef ve dayandığı teorik zemin okuyucunun zihninde anlam kazanmaktadır. Biyografi çalışmalarına güncel bir yaklaşım olarak psiko-biyografi bu kısımda gündeme getirilmiştir. İbnülemin'in el yazısıyla kaleme alınmış bu rüyalar zengin ve ilgi çekici detaylar içermektedir. Bu yöntemle rüyalar üzerine odaklanmak bir insanı tanımanın en canlı ve samimi görüntüsünü sunması bakımından ayrıca dikkat çekicidir. Yazar, bu rüyaların kişisel serencamı şu satırlarda ifade etmektedir; "Zaman zaman içinde kopan fırtınaları dostlarına anlatan, mektuplarına ve kısmen eserle-

rine serpiştiren İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın ruh dünyasına ve bilinçaltına inmemiz için elimizde sağlam bir vesika bulunuyor: *İbnülemin'in Rüyaları*. Müthiş hafızasıyla, zarif ve haşin diliyle, engin bilgi ve birikimiyle, tatlı sohbetiyle, kimi zaman bir meddahı hatırlatan tahkiyecî kişiliğiyle İbnülemin'in ruh dünyası da fizikî görünümü ve yaşantısı kadar renkli ve zengin olarak artık karşımızda duruyor."(s.16-18)

Giriş bölümü aynı zamanda yazarın rüyaları tahlil etmeye dönük yaklaşımını da içermesi dolayısıyla eserin en dikkat çekmesi muhtemel kısmıdır. Yazarın ifadesiyle İbnülemin'in rüyaları; "...kendisinin ruh dünyasına dair önemli satır arası bilgilerle doludur. Ailesinden, yakın çevresine hususi hayatından ve kaygılarından, beklentilerine; ruh dalgalanmalarından kişilik bozukluğunu hissedecek isteklerine, saplantılarından nefretlerine; anne, baba ve kardeş sevgisinden bir yuva kurma özlemine, devletin üst makamlarında arzuladığı, fakat nail olamadığı görevlerden Efendimiz ve âl'ine duyduğu büyük hürmet ve muhabbete varıncaya kadar hayata ait her şey bu rüyalarda resm-i geçittir." (s.23-24) Bu doğrultuda kitapta yapılan farklı rüya tahlilleri göstermektedir ki İbnülemin'e dair biyografik bilgiler rüya metinlerine yansımaktadır. Bu yansımanın renk ve çeşitliliğine yazar tarafından kısaca temas edilmekle birlikte temas edilen noktalar fazla detaylandırılarak üzerine gidilmemiştir. Eldeki malzeme bireyselliğin işlenmesi için oldukça elverişli olmasına rağmen rüyaların bu açıdan değerlendirilmesi yüzeyseldir. Sayıları az olmakla birlikte rüya tarihçiliği üzerine yapılan çalışmaların verileri göstermektedir ki İbnülemin gibi bürokratik ve ilmi yönü olan şahsiyetlerin rüyaları kişisel kaygı, beklenti, kabul görme ve çevresiyile alakalı izlere dair mesajlar konusunda oldukça zengin olabiliyor.

Eserin en hacimli bölümlerini ise "İbnülemin' in Sadaret ve Vezâret Rüyaları" ve "Rüyalar" başlıkları oluşturmaktadır. Rüyalarda büyük kısmında İbnülemin'in ulaşmayı arzuladığı sadaret, vezaret gibi üst rütbelere duyulan istek söz konusudur. Ayrıca yazarın giriş bölümünde değindiği üzere "*Rüyalarda görülen şahıslar arasında padişahlar ve devlet ricali başta olmak üzere dinî, ilmî, edebî şahsiyetler ve sanatkârlar yer almaktadır.*" (s. 25) Aynı zamanda rüyalar dikkatle takip edildiğinde İbnülemin'in yaşamındaki tartışmalı ya da merak edilen önemli detayların rüyalarında mutlaka bir karşılığının bulunduğu görülecektir. Söz gelimi sadaret rüyaları siyasi kariyeri için düşlediği mevkileri yansıtırken, rüyaları içerisinde bu görevin şahsına Allah, Peygamber yahut dönemine göre bir paşa tarafından layık

görülmesi söz konusudur. Bu denli ulvi mertebelerden kendisine önemli mevkilerin layık görülmesi karşısında gerçekte bu mevkilere erişememiş olmasını dönem koşullarına karşı bir serzeniş olarak algılamak zor olmasa gerektir. Ayrıca makam/mevki konusuna çok önem verildiği bir dönemde bu tarz kişisel kaygıların da bir anlamı vardır. Bir diğer örnekte ise dost ya da ilmî çevrelerde sıklıkla bahse konu olan İbnülemin'in evlilik meselesidir. İbnülemin rüyalarında sıklıkla Hz. Fatıma'yı görmektedir. Bir takım rüya tabirlerinde rüyada Hz. Fatıma'yı görmek evlilikle ilişkilendirilmektedir.

İbnülemin'i son dönemin en önemli biyografi yapan temel unsurun döneminin mühim ya da sıradan farklı bir çok insanı ile münasebeti olmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Böyle bir şahsiyetin rüyalarında en azından daha fazla kişinin misafir edildiğini görmek beklentisi oluşabilmektedir. Fakat bunun aksine rüyalarında ismi geçen şahsiyetler sınırlı bir çevre içerisindedir. Rüyalarında dini motivasyon oldukça yüksektir ve tasavvufi bir ritimle ilerlemektedir. Tasavvuf çevresinin de oldukça sınırlı oluşu yazar tarafından eserin sonuna eklenen ve İbnülemin'in dost çevresinden Hüseyin Vassâf ve Hafız İsmail Nısfet Beylerin İbnülemin'in de dahil olduğu rüyalarda görülmektedir. Bu rüyalar tasavvuf rüyalarının birer örnekleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan çalışma tasavvuf tarihine yönelik yapılacak incelemeler için bir katkı sunabilir. Rüyaların siyasi bir tartışma için malzeme oluşturma ihtimali de pek yok gibidir. Dönemin Osmanlı aydınları arasında sıklıkla rastlanılan II. Abdülhamid muhalefeti İbnülemin'de yoktur. Rüyaları büyük oranda II. Abdülhamid'in saltanat yıllarına denk gelmekte olup; II. Abdülhamid İbnülemin'in rüyalarında hürmetle yer edinmiştir.

Eserin son kısmı Taha Toros Arşivinde bulunan ve çalışmanın ana kaynağını oluşturan İbnülemin'in rüyalarının orijinallerinden bazı sayfaları içermektedir. Çalışmanın dayandığı temel noktanın el yazması metinler olması ve metnin içeriğinin de yapılacak transkripsiyondan etkilenmesi söz konusu olduğundan dikkatli bir süreç gerektirir. Bu anlamda orijinal metinler ile eserin içindeki çeviriler karşılaştırıldığında yazarın titiz bir transkripsiyon yaptığı görülmektedir. Ayrıca yazar çalışmanın başlarında dönemin şartları itibariyle hicri takvimin miladiye çevrilmesindeki sorunları göz önünde bulundurarak, tarihlendirmeyi gün-ay-yıl üzerinden değil, sadece yıl olarak belirtmeyi tercih ettiğini ifade etmektedir.

Aslı Niyazioğlu'nun *17. Yüzyıl İstanbul'unda Rüyalar ve Hayatlar* isimli yayımlanmış çalışmasında, erken modern biyografi yazarlarının rüyalar

üzerinden Osmanlı okuryazar çevrelerinin entelektüel ve uhrevi uğraşlarına dair yaptığı çıkarımlar ve ele aldığı Atâyî'nin Hadâ'ik'inden yola çıkarak Osmanlı entelektüelleri için hanedan tarihinin önemi ve imparatorluğun düzenine katılmaya çalıştıklarına dair söyledikleri rüya metinlerine eğilmenin önemini hatırlatan çalışmalardandır. *İbnülemin'in Rüyaları* bu anlamda benzer işaretlerin yakalanabileceği önemli bir ben anlatısı olarak görülmelidir. Yazarın bu rüyaları yayımlamış olması literatüre değerli bir katkı olmasının yanında, rüyaların ben anlatısı merceğinden yapılacak detaylı çalışmalara fırsat vermesinden ötürü ayrıca heyecan vericidir.